

KOSTVERLOREN~ LENTEKRANT

mei '85

Een uitgave van Stichting Behoud Kostverlorenpark, giro 4088252,

J.P. Heijeplantsoen 8, 2041 PA Zandvoort, tel. 02507-16029

Een nieuwe Lentekrant!

Ook in '85 is er een gratis Lentekrant voor U!

Voor het derde jaar brengt Stichting Behoud Kostverlorenpark deze huis-aan-huis-krant uit. Wij willen U hiermee informeren over de vele interessante vogels en planten van het Duinpark.

Hopelijk leest U de Lentekrant met plezier en komt U ook naar de excursie op 8 juni. Dan staan, net zoals de voorgaande jaren, weer vele natuurgidsen klaar om U rond te leiden door het Park.

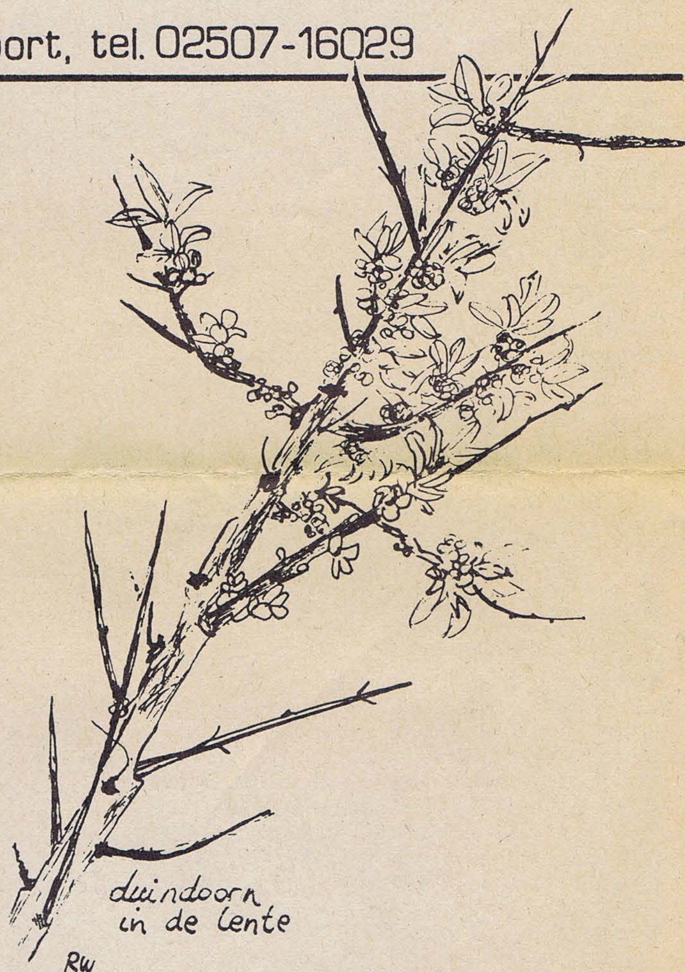
Vanzelfsprekend zijn aan het uitgeven van deze Lentekrant kosten verbonden. Als U de krant met plezier gelezen hebt, wilt U vast wel het werk van Stichting Behoud Kostverlorenpark steunen. Dit kan door een bedrag(je) over te maken op giro 4088252 ten name van Stichting Behoud Kostverlorenpark, Zandvoort.

Wij wensen U een erg plezierige wandeling in het Kostverlorenpark toe!

Namens Stichting Behoud Kostverlorenpark,

Jaap Kolpa, secretaris.

Steun Stichting Behoud Kostverlorenpark!
Giro 4088252 t.n.v. St. Behoud Kostverlorenpark, Zandvoort.

De Duindoorn

Overal in het Kostverlorenpark komen we de duindoorn tegen: In het westen en zuiden zien hem hier en daar staan op plaatsen waar de bodem niet door het loof van bomen wordt beschaduwd. In het oosten en noorden van het Park komt de duindoorn overal massaal voor. Daar vinden we een struweel van duidoorns, dat wil zeggen een vegetatietype waarvan de aanblik wordt bepaald door een struik, in dit geval dus de duindoorn. Op plaatsen waar het struweel grenst aan het open duin zijn de duindoorntjes klein(ca 30-50 cm). Maar in het centrale dal, waar het struweel tot volle wasdom is gekomen, treffen we soms 'reuzenduindoorns' van 2 meter en hoger aan.

Het loont de moeite deze plant eens goed te bekijken. We zien dat het blad vrij smal is en van onderen bedekt met zilverwitte schubjes. Dit heeft een speciale reden. Aan de onderkant van het blad zitten namelijk huidmondjes, waarmee de duindoorn tijdens perioden met zonneschijn koolzuur opneemt en zuurstof afgeeft. Om te voorkomen dat er door deze huidmondjes teveel water verdampt, bevinden zich aan de onderkant van het blad die zilverwitte schubjes. Bovendien is het blad vrij klein en nogal stevig. We vinden in het duin wel meer planten die extra maatregelen hebben genomen om overtollige verdamping tegen te gaan. Zo heeft de *Muurpeper* dikke, sappige bladeren en stengels, waar hij een extra watervoorraad in kan opslaan. Het bladoppervlak is klein ten opzichte van de bladinhoud. Dit èn het speciale vettige bladoppervlak maakt dat het waterverlies be-

De Duindoorn, vervolg

trekkelijk gering is: De Muurpeper kan dan ook erg goed tegen de droogte.
Maar we moeten niet teveel afdwalen en daarom snel terug naar de Duindoorn. Wist U dat er vrouwelijke en mannelijke struiken bestaan? We noemen de Duindoorn daarom tweehuizig. De bloemen van de man bestaan uit twee kleine schubjes met er tussen vier meeldraden. De vrouwelijke bloemen zijn al even bescheiden van afmeting, een paar schubjes en een stampertje, meer is het niet. Op zulke onaanzienlijke bloempjes zonder honing komt natuurlijk geen enkel insekt af. De bestuiving geschiedt dan ook volledig door de wind.
In het najaar en de winter kunnen we de vrouwelijke duindoorns makkelijk herkennen aan de oranje bessen. Deze zijn erg zuur en rijk aan vitamine C. Ze worden veel gegeten door de vogels. Zelfs de overrijpe bessen, die door gisting alcoholhoudens zijn geworden, eten de vogels met smaak op. Soms zó veel dat ze letterlijk dronken worden. Eén keer heb ik in de Kennemerduinen een paar Spreeuwen gezien die volkomen teut waren. Ze gingen midden in de herfst luid zingen, sloegen 'wartaal' uit en waren niet in staat weg te vliegen!
Behalve de Duindoorn komen er nog heel wat meer besdragende struiken voor in het Kostverlorenpark: Vlier, Braam, Liguster en Meidoorn. In de winter zijn veel vogels, zoals de Merel, de Koperwiek en de Kramsvogel, voor hun voedsel bijna geheel aangewezen op deze struiken. Aangezien er veel besdragende struiken in het Kostverlorenpark voorkomen, is het Park óók in de winter een belangrijke verblijfplaats voor veel vogelsoorten.
Van de bes verteert het vruchtvlees maar het zaadje verlaat via de natuurlijke weg het lichaam. De vogels dragen op die manier bij aan de verspreiding van de Duindoorn, de Vlier en de andere besdragers. Immers: Nadat het zaadje is uitgepoept zal het in het voorjaar ontkiemen en uitgroeien tot een nieuwe struik, daarbij geholpen door de vogelmest. Wordt het minuscule kiemplantje vertrapt door iemand die de paden verlaten heeft, dan zal van deze wijze van voortplanting weinig terechtkomen... Vandaar dat onze Stichting alle Parkwandelaars vriendelijk verzoekt om op de paden te blijven.
Er is nog een tweede manier waarmee de Duindoorn zich kan vermenigvuldigen. De struik vormt namelijk graag zog. 'worteluitlopers'. De nieuwe exemplaren die ontstaan uit deze 'wortelopslag' zijn natuurlijk van hetzelfde geslacht als de plant waaruit zij ontstonden.
Verder is het misschien aardig om te vertellen dat de Duindoorn stikstof in de bodem kan brengen. Stikstof is voor alle planten een onmisbare voedingsstof. Weliswaar bestaat viervijfde deel van de lucht uit stikstof, maar daar hebben de planten weinig aan. De wortels kunnen stikstof in gasvorm namelijk niet opnemen. Gelukkig is er de Duindoorn die aan zijn wortels knolletjes heeft zitten. Hierin komen de zog. 'wortelknopbacteriën' voor. Deze kunnen stikstof uit de lucht binden en afgeven aan de bodem. Ook de planten die behoren tot de familie van de vlinderbloemigen, zoals Klaver en Lupine, hebben zulke wortelknolletjes. Ze maken de grond op een natuurlijke wijze voedselrijker en dragen zodoende bij aan een belangrijke ecologische kringloop.
De Duindoorn kan niet tegen schaduw. Als andere bomen en struiken, zoals Eik, Vlier en Meidoorn, zich in het Duindoornstruweel vestigen en de Duindoorn boven het hoofd groeien, kan hij het niet meer bolwerken. Hij wordt 'overschaduwd' door het loof van de nieuwkomers en langzaam zal het Duindoornstruweel overgaan in een nieuwe begroeiing: Het hoogopgaand struweel. Vooral in het midden en noorden van het Park is dit interessante botanische proces in volle gang. Tijdens de excursie op 8 juni zal ik U er op wijzen! (jk).

Rondwandeling 8 juni

Bent U benieuwd naar de **vele boeiende** vogels en planten in het Kostverlorenpark???

Heeft U zin om eens een excursie met een natuurgids mee te maken?

U bent van harte welkom op zaterdag 8 juni! Stichting Behoud Kostverlorenpark verzorgt dan een *excursie*. De natuurgidsen zullen U dan rondleiden door het Park en U vele interessante dingen vertellen over de vogels en planten die U tijdens Uw wandeling door het duinpark kunt tegenkomen.

De rondleiding zal ongeveer een uur duren en wordt afgesloten met een kopje koffie in een bunkerhuisje.

Excursie Kostverlorenpark:

Tijd: Zaterdag 8 juni 1985, 10.30 uur.

Plaats: De ingang van het Park aan de Quarles van Uffordlaan, nabij het klaphekje.

Verder zullen er, uitsluitend bij mooi weer, enkele *avondexcursies* door ons worden verzorgd. Deze duren van 19.30 tot 21.00 uur en zullen worden aangekondigd in de plaatselijke pers. U kunt natuurlijk ook *een excursie aanvragen*. Neemt U dan kontakt op met een bestuurslid, bij voorkeur Jaap Kolpa(020-221256). Ook voor de aanvraag van een *dia-avond* kunt U bij ons terecht. Wij laten U graag een mooie serie lichtbeelden van het Park zien. Dit is(afgezien van de reiskosten) een gratis service van de Stichting aan U!

Uit vroeger tijden

De geschiedenis van het Park na 1940

In mei 1940 verstoort de bezetting door Hitler-Duitsland op wrede wijze de idyllische rust van het 'Wandelpark Kostverloren' De volières met kleurige tropische vogels, de kinderspeeltuin, de rozenperken, kortom alles wat het Park van vóór de oorlog maakte tot een oord waar het prettig toeven was, moet wijken onder de druk van de bezetter. Wat er voor in de plaats komt is minder idyllisch: Het eens zo romantische Park wordt omgevormd tot een vesting, bemand met 150 soldaten.

In het centrale dal laat de bezetter 35 'woonschuilplaatsen'(bunkers) bouwen en op hooggelegen duintoppen komen 8 mitrailleurstellingen te staan. Verder verschijnen er twee toiletgebouwen, een keuken en een ontsmettingsgebouw. Aangezien de soldaten gebruik maken van paarden, bouwt men aan de zuidrand van het Park een stal voor deze dieren.

Het ligt voor de hand dat het Wandelpark door al deze maatregelen totaal wordt geruïneerd. De natuur krijgt als gevolg van de bunkerbouw een enorme klap. Talrijke bossages en struwelen verdwijnen. Als de Zandvoorters na de Bevrijding in hun dorp, waaruit zij in '43 waren gedeporteerd, weer terugkeren treffen ze een volkomen vernield Park aan.

In de perioden van herstel en opbouw, die na mei '45 ook in Zandvoort aanbreekt, worden vele Duitse verdedigingswerken opgeblazen of onder zand bedolven. Dat het niet zo is afgelopen met de bunkers in het Kostverlorenpark is te danken aan het initiatief van enkele enthousiaste Amsterdammers. Zij vormen een 'Commissie van Beheer', die het mogelijk moet maken de voormalige woonschuilplaatsen te gebruiken als zomerverblijf. Jonkheer P.N. Quarles van Ufford, de toenmalige terreineigenaar, steunt dit initiatief van harte. In 1946 begint men met de verbouwing van de bunkertjes tot zomerhuisje. Scherfmuren, die de ingang van de bunker in oorlogstijd moesten beschermen tegen eventuele bom- en granaatscherven, worden afgebroken. Met veel moeite hakt men extra ramen uit het harde beton. Al spoedig staan de frisse witgeschilderde huisjes te schitteren in de zon.

De toewijzing van de zomerverblijven geschiedt vooral op medische indicatie: De bleekste neusjes krijgen voorrang. De mensen wonen van mei tot september constant in hun huisje. De kinderen gaan in deze periode in Zandvoort naar school en vader pendelt elke dag naar zijn werk in Amsterdam. Dit is tot halverwege de jaren zeventig zo gegaan.

Het Kostverlorenpark wordt kort na de bevrijding weer opengesteld voor wandelaars die, net zoals vóór de oorlog, een dagkaartje kunnen kopen. De dieren komen terug in gerepareerde kooien en na een opknapbeurt kunnen de kinderen weer naar hartelust schommelen en wippen. In de bunkerstal komen de paarden van de politie te staan.

De kontakten tussen het 'bunkerdorp' en de Zandvoortse burgerij en overheid zijn prima. Burgemeester Fenema zegt bij het tweede lustrum op 2 juli 1955:'Een andere bestemming lap ik aan min laars... Dit bunkerdorp veranderen? Niet dan over mijn lijk!' Ook jonkheer Quarles van Ufford staat erg positief tegenover het 'Zomerverblijf Kostverloren', zoals

De ingang van het park in de zestiger jaren
foto: F. Kiburg

de officiële naam luidt. Een Ulo-school(de tegenwoordige Gertenbach-Mavo) die oorspronkelijk geprojekteerd stond in het Kostverlorenpark, wordt op zijn initiatief op een andere plaats gerealiseerd. Zo blijft het Park(althans voorlopig) ongeschonden.

In de zestiger jaren verdwijnen de meeste attrakties uit het Park. Alleen de bewoners gebruiken het terrein dan nog. Er komt een periode van grote rust. Gedurende deze jaren weet de natuur zich goed te ontwikkelen. De beschadigingen uit de oorlogstijd herstellen zich. Kale plekken groeien dicht en bomen en struiken schieten hoog op. Vele zeldzame planten en vogels vestigen zich in het gebied.

Dat de natuur zich op deze manier kan ontwikkelen is zeker ook te danken aan de grote zorg waarmee de bewoners met het terrein omspringen. Aangezien zij vrijwel allen gedurende vele jaren achtereen in het Park vertoeven, ontstaat er een grote verbondenheid met de omringende natuur. De Parkbewoners zijn erg zuinig op het kwetsbare groen en beschermen de planten en dieren.

De vakantiehuisjes zelf liggen al gauw volkomen ingebed in het landschap. Ze vormen esthetisch gezien géén storend element en zijn al spoedig omgroeid door een weelderige vegetatie.

Al met al kan met sinds de eerste naoorlogse jaren spreken van een harmonieus samengaan van verblijfsrecreatie(de bunkerhuisjes) en natuurbehoud. Dit is een erg uitzonderlijke situatie, die maar op zeer weinig plaatsen in Nederland voorkomt. Over het algemeen zijn verblijfsrecreatie en natuurbehoud niet of zeer moeilijk te kombineren.

Zandvoort heeft met het Kostverlorenpark een curieus en waardevol gebied binnen haar grenzen, waar zij zuinig mee dient om te springen! (jk).

Van Zeereep tot Binnenduin

Het zal U vast wel eens zijn opgevallen dat het duinlandschap aan de kust er heel anders uitziet dan de duinen meer landinwaarts. Vlakbij het strand, waar de begroeiing te maken heeft met een harde en zoute zeewind, vinden we vooral veel lage grassen. Als er al struiken staan, worden ze niet hoog. In het westen van de Amsterdamse Waterleidingduinen(AWD), het duingebied ten zuiden van Zandvoort, is dat duidelijk te zien. Lopen we naar het oosten, dan zien we de begroeiing allengs hoger worden. Hoe verder van de kust, des te groter de duindoorns, de vlieren en de ligusters. Eén kilometer landinwaarts treffen we al enkele kleine boompjes aan, hoewel ze zich nauwelijks staande kunnen houden in de scherpe zeewind. Helemaal in het oosten, waar de duinen grenzen aan de geestgronden en villadorpen als Bloemendaal en Aerdenhout, daar is de invloed van de wind zo veel afgezwakt dat struiken en bomen hoog opschieten. We noemen dit landschap binnenduin.

Het is nu zo geweldig leuk dat in het Kostverlorenpark planten van vrijwel àlle duinlandschappen, variërend van zeereepduin tot binnenduin voorkomen. Dat maakt het gebied zo afwisselend, zo boeiend en zo soortenrijk(Er zijn maar liefst 217 plantensoorten in het Park waargenomen!).

Wie het terrein via het klaphekje binnenkomt en het westelijke paadje afloopt treft min of meer een binnenduinlandschap aan: Het beeld wordt bepaald door bomen als zomereik, iep en gewone esdoorn. Daarnaast zien we vele struiken zoals de hondsroos, de egelantier (ook een rozensoort), de sering en de kardinaalsmuts. Onder de bomen en struiken vinden we een weelderige ondergroei van fluitekruid, look zonder look en paarse dovenetel. Deze ondergroei trekt weer veel insekten aan en daar komen uiteraard weer vogels op af: Het winkerkoninkje, de nachtegaal, de roodborst en de tjiftjaf. Deze laatste zit vaak in de hoge bomen te zingen.

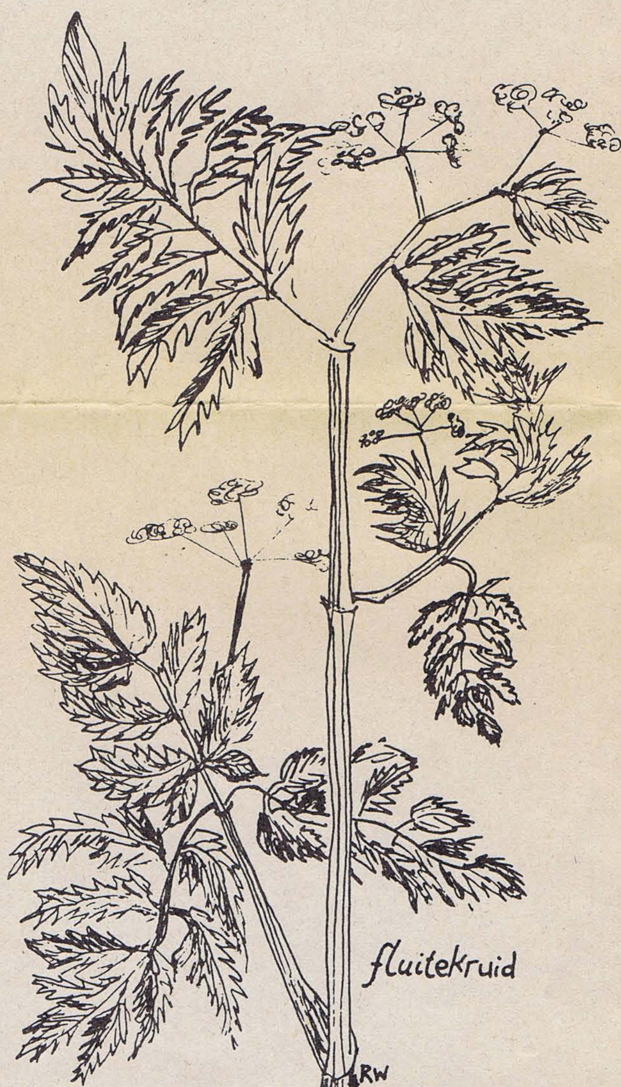
Natuurlijk is het westelijk deel van het Park niet 'binnenduin in optima forma', daarvoor zou U naar de AWD of de Kennemerduinen moeten gaan. Maar voor een stuk duin dat zo dicht bij de kust ligt(op circa 1400 meter van de waterlijn) en bovendien naast een woonwijk, is het westen van het Park opmerkelijk dicht begroeid. Het Kostverlorenpark is het mooiste en dichtstbegroeide stuk duin in de omgeving van Zandvoort!

In het noorden en oosten van het Park zien we zeereepplanten: Soorten die tegen een (wind)stootje kunnen. Helm, zandhaver en strandkweek bepalen het landschap. Tijdens de excursie op 8 juni aanstaande zal ik U deze soorten en die waar we het zonet over hadden, laten zien.

Op het Hoge duin(17 meter boven NAP) vinden bijna uitsluitend zeereepsoorten. Zij doen erg hun best het stuivende zand vast te leggen en dat is nodig ook, want anders waait het hele duin weg! De stuifplekken kunnen namelijk uitgroeien tot ernstige zandverstuivingen waardoor veel kostbaar groen letterlijk wordt ondergraven. Het is zinvol om voorzichtig om te springen met deze begroeiing. Bij een verstandig beheer en gebruik zullen de stuifplekken dichtgroeien en kunnen we in de toekomst nog lange tijd genieten van de 'zeereepvegetatie' en het mooie uitzicht op het Hoge duin!

Een andere soort die stuivend duinzand probeert vast te leggen is de zandzegge. Deze heeft wel wat kleine afmetingen(ca 20 cm) maar hij doet erg zijn best. Er gaat geen excursie voorbij of ik wijs de deelnemers wel op deze grappige plant, die met zijn wortelstok steeds weer nieuwe uitlopers vormt. Zo treffen we hele rijtjes zandzegges aan. Hij 'naait' op die manier een stuk open zand gewoon dicht. Mits hij rustig zijn gang kan gaan en niet vertrapt wordt natuurlijk!

Andere landschapstypen die wij in het Kostverlorenpark aantreffen zijn het duindoornstruweel, het hoogopgaand struweel en de dennenbosjes. In iedere geval is het leuk te weten dat er op korte afstand van Uw voordeur een natuurgebiedje ligt, waar U bijna alle typen van duinbegroeiing vlakbij en door elkaar kunt aantreffen. Een terrein met een enorme afwisseling in landschap en óók daarom het behouden èn beschermen meer dan waard! (jk).

De Kostverloren-Lentekrant is een uitgave van Stichting Behoud Kostverlorenpark, J.P. Heyeplantsoen 8, 2041 PA Zandvoort
giro: 4088252
Redaktie: Renee Wollring-Halma Jaap Kolpa
Foto: F. Kiburg e.a.Tekeningen: R. Wollring
Vormgeving:Dik Bol Druk: Drukhuis Haarlem
Oplage: 1000 exemplaren